

Een nieuw seizoen

Marie Lamballe bij Boekeryj:

De Café Engel-serie:

Hildes droom

Hildes beproeving

Hildes geluk

De vrouwen van Atelier Rosen-serie:

Het hoedenatelier

Een nieuw seizoen

Marie
LAMBALLE

EEN NIEUW
SEIZOEN

Het nieuwe hoedenseizoen brengt een
onbekende in het leven van Elise.
Maar heeft hij wel goede bedoelingen?

De vrouwen van Atelier Rosen 2

Vertaald uit het Duits door Hilke Makkink

ISBN 978-90-225-9840-5
ISBN 978-94-023-2065-7 (e-book)
ISBN 978-90-528-6601-7 (audio)
NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Mode-Atelier Rosen – Träume einer neuen Zeit*

Vertaling: Hilke Makkink

Omslagontwerp en -beeld: Bürosüd

Zetwerk: ZetSpiegel, Best

© 2022 Bastei Lübbe AG, Keulen

© 2023 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van Internationaal Literatuur Bureau bv, Amsterdam, www.lindakohn.nl.

De vertaling van de dichtregel 'Hij, de heerlijkste van allen' (p. 250) is van Lau Kanen (© 2010).

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

1

Maart 1834

De lente liet op zich wachten. Gisteren had het nog gesneeuwd in Kassel, 's nachts zorgde de vorst voor gladde straten en het water van de gemeentelijke waterbron was bedekt met een dun laagje ijs. In de Marktgasse was al vroeg commotie ontstaan omdat een dienstmaagd die bij de waterbron in de Wildemanngasse water gehaald had, op het bevroren plaveisel uitgleden en onderuitgegaan was. Ze had een gat in haar knie, haar rok was nat geworden en de inhoud van haar twee houten emmers was in de goot gelopen. Hoongelach en luid gekijf hadden haar val begeleid, honden blaften en de vrouw van de goudsmid was in haar nachtbonnet bij het raam komen staan om te kijken wat er aan de hand was. Maar omdat het licht in de straatlantaarns al uit was, had ze in het vroege ochtendgloren amper iets kunnen zien.

In Atelier Rosen had Charlotte na enige aarzeling besloten om de kachel aan te steken. Hout was duur, maar met klamme vingers konden de vrouwen niet naaien en de klanten waren kooplustiger als het aangenaam warm was in het atelier.

'Ik snap het niet,' zei de bazin van het atelier geërgerd. 'Er is alweer bijna niets over van onze houtstapel, de blokken lijken wel in lucht op te lossen.'

'Ik heb eerder de indruk dat ze beentjes gekregen hebben en achter

elkaar naar de wijnwinkel verderop lopen,' antwoordde Babette, terwijl ze wat dichterbij het kaarslicht ging zitten.

'Hoe bedoel je?' vroeg Charlotte.

Ze wist dat haar trouwe naaister Babette altijd een scherpe opmerking paraat had. Al bevatten haar woorden vaak wel een kern van waarheid.

'O, niets...' zei Babette op onschuldige toon. 'Behalve dan dat in Liebermanns Wijnhandel de kachel de hele dag aanstaat.'

Elise, de dochter van Charlotte Rosen, had een met ruches afgezette bonnet gepakt om er nog wat stoffen bloemen op te naaien die nu zo in de mode waren. Ze boog zich naar voren om door het raam naar buiten te kijken, maar in de wijnwinkel, schuin tegenover het naaiatelier, naast de werkplaats van kleermaker Holzapfel, brandde nog geen licht. Drie weken geleden had haar pleegbroer Moritz zijn langgekoesterde droom waargemaakt en een zaak geopend, waarin hij wijn en likeur verkocht. Het geld ervoor had hij geleend van Elises adellijke vriendin Sybilla von Haynau. Elise had er geen goed gevoel bij gehad en het haar vriendin afgeraden, maar Sybilla had Moritz toch een aanzienlijke som toevertrouwd omdat ze vond dat Elises pleegbroer een grote bijdrage aan haar huwelijksgeluk geleverd had en ze hem veel dank verschuldigd was.

'Voor zover ik weet heeft Moritz zijn eigen hout gekocht,' zei Elise tegen haar moeder. 'Hij zit momenteel behoorlijk goed in de slappe was en hoeft dus zeker geen hout van ons te stelen.'

Charlotte zei niets, maar Babette haalde haar schouders op en zei dat je het met die goeie Moritz nooit zeker wist. Waarmee ze geen ongelijk had.

Grootmoeder Anna opende de keukendeur en wierp een verbolgen blik in het atelier.

'Alweer!' riep ze. 'Het stukje spek is weg en de val is leeg. Maar ze hebben aan de ham geknabbeld en een gat in de meelzak geknaagd. Zulk gehaaid muizengebroed hebben we nog nooit eerder gehad. Ze vreten ons nog de haren van ons hoofd!'

'Moeder, alstublieft!' zei Charlotte zacht. 'Schreeuw niet zo door het atelier over muizen en aangeknaagde meelzakken. Wat moeten de klanten wel niet denken!'

‘We hebben een kat nodig!’ concludeerde Elise.

‘Het meisje heeft gelijk,’ zei haar grootmoeder. ‘De marktvrouw verderop heeft een nestje jonge poesjes. Haar grijze tijgertje heeft vier stuks geworpen in haar kledingkast.’

‘Wat schattig!’ riep Elise enthousiast. ‘Een tijgerkatje zou precies goed zijn voor ons.’

‘Er komt hier geen kat in huis!’ zei Charlotte beslist.

‘Dan mag je vannacht hoogstpersoonlijk in de voorraadkamer de wacht houden en dat dieventuig vangen,’ zei grootmoeder Anna boos, waarna ze de keukendeur weer dichtsloeg.

Ondertussen was het buiten licht geworden, zodat ze de stinkende kaarsen konden doven. Elise stond op om de deur even open te zetten om frisse lucht binnen te laten komen.

Ze was geïrriteerd. Al wekenlang probeerde ze haar moeder over te halen om een kat aan te schaffen. Maar nee, Charlotte hield niet van katten, in haar ogen waren dat achterbakse en roofzuchtige gluiperds die worsten uit keukens stalen en overal hun haren achterlieten.

In de Marktgasse was inmiddels allerlei volk onderweg. Jongens en meisjes liepen al dan niet opgewekt naar school, huisdienaars lieten de honden van hun bazen uit, dienstmaagden haastten zich met hun manden naar de markt op de Königsplatz en ambtenaren in donkere pakken begaven zich met afgemeten tred naar hun werkplekken. Twee jonge officieren van het keurvorstelijke regiment slenterden voorbij en wierpen een welwillende blik op de knappe hoedenmaakster Elise die naar buiten gekomen was om de etalage van het atelier te inspecteren. O nee, de ruiten zaten alweer helemaal onder het straatvuil, dat werd weer poetsen. En de decoraties waren ook aan vernieuwing toe; die mooie bonnet van seringkleurige zijde leek de klanten niet aan te spreken. Ze zou er wat rijen ruches aanzetten, hoe lelijk ze dat zelf ook vond. Maar de Kasselse dames waren momenteel gek op linten, bloemen en ruches, ze konden er geen genoeg van krijgen.

‘Waar blijft Therese toch?’ hoorde ze de verontwaardigde stem van haar moeder in het atelier. ‘Het is al tegen tien. De ochtend is bijna voorbij!’

Therese was een van de naaisters in Atelier Rosen, maar omdat

haar innig geliefde zoon Moritz nu een wijnwinkel geopend had, was ze vaak daar te vinden om mee te helpen.

‘Waar zou die nou zitten?’ zei Babette spottend. ‘In de kelder van de wijnwinkel, etiketten op flessen plakken. Omdat die lieve Moritz van haar geen zin heeft in zulke eentonige klusjes.’

‘Zo gaat het niet langer,’ mopperde Charlotte boos. ‘Ik betaal mijn naaister niet om in de wijnwinkel verderop te werken. Het moet maar eens afgelopen zijn met Thereses blinde liefde voor haar zoon-tje...’

‘Zachtjes, moeder,’ zei Elise die snel weer naar binnen gekomen was. ‘Ik zag mevrouw Von Ochs met haar dienstmeisje in de Sonnen-apotheek. Die komen zo meteen vast ook naar het atelier.’

‘De vrouw van de raadsheer?’ riep Charlotte geschrokken. ‘Heeft Therese haar bonnet afgekregen?’

‘Wanneer had ze dat moeten doen?’ merkte Babette op. ‘Terwijl ze gisteren urenlang flessen stond af te wassen?’

Charlotte kreeg de kans niet meer om haar woede te ventileren, want op dat moment was de vrouw van de raadsheer al door het raam te zien en die moest met vriendelijke gezichten ontvangen worden.

‘Een hele goedemorgen, mevrouw Von Ochs!’

‘Mijn beste mevrouw Rosen,’ zei de vrouw van de raadsheer kreu-nend, terwijl ze zich op een snel bijgeschoven stoel liet vallen. ‘Ik lijk wel een grashalm in de wind, sinds die nare verkoudheid me vorige week aan bed kluisterde. Amper tien stappen gelopen en ik kan al bijna niet meer op mijn benen staan. Apotheker Wild heeft een hoest-thee voor me samengesteld en borstwickels aanbevolen. Ach, er lijkt ook echt geen eind aan deze winter te komen...’

Elise vroeg zich af wat ze in de stad te zoeken had, als ze zo ziek was. Maar goed, de vrouw van de raadsheer wilde nog wel eens overdrijven. Zo meteen zou ze naar haar bestelde bonnet vragen; Charlotte wierp haar dochter een wanhopige blik toe.

‘Hebt u het al eens met warme kruidenwijn geprobeerd, mevrouw?’ vroeg Elise op meelevende toon. ‘Vooral rode wijn schijnt in dit soort gevallen wonderen te doen.’

De interesse van de vrouw van de raadsheer was gewekt. Al was ze

geen drinkster, alleen af en toe een glaasje brandewijn, dat was goed voor de spijsvertering, en op feestdagen kwam er uiteraard wijn op tafel, zeker als er gasten waren.

‘Maar u hebt gelijk, mamsell Rosen,’ zei ze met een glimlach. ‘Kruidenwijn is een oud huismiddeltje. Ik zal meteen in de wijnwinkel een flesje rode wijn kopen. Ik moet tenslotte wel aan mijn gezondheid denken, nietwaar?’

‘Dat vooral, mevrouw,’ zei Elise, en ze was blij dat ze Moritz een nieuwe klant bezorgd had.

‘Met uw echtgenoot gaat hopelijk alles goed?’ vroeg Charlotte snel omdat ze zag hoe de blik van haar klant naar de tentoongestelde bonnetten gleed.

‘Mijn lieve man is gelukkig helemaal gezond,’ zei mevrouw Von Ochs. ‘Al beklaat hij zich regelmatig over de lange discussies in de klassenvertegenwoordiging die volledig nutteloos zijn en nergens toe leiden. Onlangs nog zei hij hoe onzinnig het toch is dat burgers en ambachtslieden zich met de zaken van de regering willen bemoeien. In oktober is onze hooggeëerde prins Friedrich Wilhelm immers als regent in Kassel aangetreden – waarom zouden we dan nog een klassenvertegenwoordiging nodig hebben? Onze geliefde vorst zal over Keur-Hessen regeren, zoals het hoort, en daarbij altijd het welzijn van zijn onderdanen voor ogen houden...’

Elise moest moeite doen om zich in te houden. Vier jaar geleden hadden de Kasselse burgers met succes de grondwet en de klassenvertegenwoordiging bij de keurvorst, de vader van de huidige regent, weten af te dwingen. De jonge regent, keurprins Friedrich Wilhelm, die inmiddels de heerschappij in Keur-Hessen overgenomen had, leek echter net zo weinig sympathie voor de vertegenwoordiging van burgers te kunnen opbrengen als zijn vader. Iets wat erg betreurd werd binnen de progressieve kringen van de stad, aangezien men hoge verwachtingen van de keurprins had gehad. Nog ergerlijker was het dat ook verschillende Kasselse hofambtenaren de klassenvertegenwoordiging als iets overbodigs zagen en maar wat graag zouden zijn teruggekeerd naar een absolute vorstelijke heerschappij.

‘Zeker, mevrouw,’ beaamde Charlotte knikkend. ‘Ik weet ook niet of deze klassenvertegenwoordiging een zegen voor ons is of juist niet.’

Er wordt zelfs al gesproken over de bouw van een *Ständehaus*, waarin de vergaderingen gehouden kunnen worden.’

Dat had ze beter niet kunnen zeggen, want nu wond de vrouw van de raadsheer zich pas echt op; snuivend van verontwaardiging vroeg ze waarom er belastinggeld naar dergelijk nutteloze gebouwen zou moeten gaan.

‘Zodat ze daar dag en nacht kunnen discussiëren, in plaats van hun dagelijkse werk doen, zoals het fatsoenlijke burgers betaamt? Ach, al die nieuwerwetse gekkigheden hier in ons mooie Kassel! Hebt u gehoord, beste mevrouw Rosen, dat ze nu ook al een spoorwegmaatschappij willen oprichten? Moet u zich voorstellen: ze willen een spoorlijn aanleggen van Thüringen via Kassel naar Westfalen. Maar godzijdank is onze beste staatsraad Scheffer daar strikt op tegen omdat Keur-Hessen een landbouwprovincie is en geen treinverbinding nodig heeft...’

Ook Charlotte beklaagde zich nu over die verschrikkelijke uitvinding van de stoomlocomotief, die toch alleen maar voor lawaai en viezigheid zorgde en de longen zou beschadigen. ‘Het is wijd en zijd bekend dat reizen met dergelijke snelheid absoluut niet gezond is,’ beweerde ze. ‘Je krijgt er hartkloppingen van, het is slecht voor de ogen en er zijn zelfs mensen flauwgevallen en duizelig geworden.’

‘Precies zo is het, beste mevrouw Rosen. Gezondheid is een kostbaar goed dat een verstandig mens niet op het spel zou moeten zetten. Ja, dat advies van die kruidenwijn spreekt me wel aan. Dörte, help me eens overeind van mijn stoel, dan gaan we naar de wijnwinkel... Wat wilde ik toch nog vragen? O ja – die bestelde bonnet zou klaar moeten zijn, toch?’

‘Volgende week, mevrouw,’ zei Charlotte benauwd omdat ze er nu toch over begonnen was. ‘Helaas heb ik de zijden linten in de bijpassende kleur pas gisteren binnengekregen.’

Een leugentje om bestwil was hier wel geoorloofd en bovendien had de vrouw van de raadsheer een hele kast vol bonnetten; ze zou niet met bloot hoofd hoeven rondlopen.

‘Volgende week pas?’ mopperde de klant. ‘Wat vervelend, ik krijg vandaag bezoek van mijn neef met vrouw en dochter. Dat was een mooie gelegenheid geweest voor die nieuwe bonnet en dan had ik met-

een Atelier Rosen kunnen aanraden, waar je zulke stijlvolle hoofdbedekkingen kunt laten maken. Nou ja... dan maar niet. Het ga u goed, mevrouw Rosen. O god, de Martinuskerk slaat al elf uur, wat vliegt de tijd toch...'

Elise sprong op om de deur open te houden voor de vrouw van de raadsheer. Het dienstmeisje Dörte, dat zwijgend naast de kachel had staan wachten, volgde haar bazin met een mand vol boodschappen. De wind greep de vrouwen onder hun mantels en rukte aan hun hoeden, maar de zon was nu tenminste wel tevoorschijn gekomen. Het ijs op het plaveisel was gesmolten, vanaf de daken drupte smeltwater op de hoeden en mantels van de voorbijgangers. Verderop in de wijnwinkel waren klanten; Elise zag hoe Moritz de mand van een dienstjongen met wijnflessen vulde. Ze was blij voor hem omdat ze niets liever wilde dan dat Moritz' winkel een succes zou worden en hij zijn lening zou kunnen afbetalen. Ook de vrouw van de raadsheer en haar dienstmeisje betraden nu de winkel en Moritz, die de deur voor de twee openhield, maakte van de gelegenheid gebruik om Elise vanaf de overkant een handkus toe te werpen.

'Hoe zit het met Therese?' riep ze hem toe. 'Mijn moeder loopt zich al op te winden.'

Moritz maakte een gebaar om duidelijk te maken dat Charlotte zich niet zo moest aanstellen, en verdween toen weer in zijn winkel om de vrouw van de raadsheer te helpen. Even later verscheen Therese, een warme doek om haar schouders geslagen, die zich met wapperende rok door de straat naar Atelier Rosen haastte.

'Was helemaal de tijd vergeten,' zuchtte ze. 'Dertig flessen bourgognewijn etiketteren, dat was veel werk. Omdat de lijm daar beneden in die vochtige kelder niet goed wil plakken...'

In het atelier overlaadde Charlotte haar naaister met boze verwijten. Vooral het feit dat de vrouw van de raadsheer hun een nieuwe klant had kunnen bezorgen, als die bonnet op tijd klaar geweest was, had haar moeder ontstemd.

'Zo gaat het niet langer, Therese! Niemand kan twee heren dienen – als je je baan bij mij wilt houden, dan wil ik je hier in het atelier aan het werk zien!'

Berouwwol ging Therese op haar plekje bij het raam zitten en boog

zich met haar borduurnaald over een sjerp. Haar gezicht, toch altijd al wat stuurs, werd nog iets treuriger.

‘Ze heeft groot gelijk,’ zei Babette, nadat Charlotte haar preek beëindigd had en naar de keuken gelopen was.

‘Begin jij nu ook al!’ jammerde Therese.

‘Omdat ik niet kan aanzien hoe jij je door die lanterfanter laat uitbuiten.’

‘Mijn Moritz is geen lanterfanter, Babette!’ wond Therese zich op, woelend in het kastje waarin ze het garen bewaarden. ‘Hij is van ’s ochtends vroeg tot ’s avonds laat in de weer... Heb jij het seringkleurige garen gezien, Elise? Ik kan het nergens vinden.’

‘Dat heb ik zelf nodig, Therese,’ antwoordde Elise. ‘Bovendien moet je nu echt eerst die bonnet voor de vrouw van de raadsheer afmaken; die was hier net immers en vroeg ernaar.’

‘Maar daarvoor heb ik lichtblauw zijdeband nodig,’ jammerde Therese. ‘En daar hebben we bijna niets meer van...’

Elise had inderdaad bijna de hele rol gebruikt voor strikken en kleine roosjes.

‘Dan zal ik naar de winkel moeten,’ zei ze, terwijl ze haar werk aan de kant legde. ‘Het garneerband is ook bijna op.’

Haar moeder had ondertussen de muizenschade in de voorraadkamer opgenomen, wat haar humeur er niet beter op gemaakt had. Ze slaakte een geërgerde zucht toen Elise haar om geld voor de boodschappen vroeg, en mopperde over de nieuwe mode.

‘Vroeger naaiden we hooguit drie linten aan een bonnet en misschien nog een klein kantrandje. Tegenwoordig zien de bonnetten eruit alsof iemand er een hele mand met ruches en linten over uitgestort heeft. En hoe lelijker de draagster is, hoe uitbundiger de bonnet moet zijn...’

‘Ik zou meteen even bij Sybilla langs kunnen gaan, moeder. Zij wilde graag een kanten kraagje op haar blauwe japon en een bijpassende bonnet.’

Het vooruitzicht van een nieuwe opdracht verzoende Charlotte meteen. Sybilla von Haynau was een goede klant en belangrijker nog: ze betaalde altijd op tijd. Dat kon je niet van alle klanten van Atelier Rosen zeggen.

‘Goed dan... maar blijf niet te lang hangen, we hebben dat garnerband en garen dringend nodig.’

‘Weet ik, moeder.’

Elise zette een hoed op en sloeg een warme doek om haar schouders. Toen pakte ze een mand en liep naar buiten. Ze vond het helemaal niet erg om even de stad in te moeten, in plaats van in het atelier achter een saai naaiwerkje te zitten. Winkelier Weiß liep ze voorbij – de linten die ze daar verkochten waren oeroud en verkleurd; die mocht zijn vrouw zelf aan haar bonnet naaien. Maar vlak bij de Martinuskerk bevond zich de winkel van mevrouw Hartwig en die had een uitgebreide keus aan linten en kant – zij het wel aan de prijs. Elise kocht drie rollen zijdeband, in blauw, groen en geel, en borduurgaren, zijdedraad en meerdere ellen prachtig garnerband die mevrouw Hartwig net afgelopen week op de beurs ingekocht had.

Met een gevulde mand en lege geldbeurs stapte Elise weer naar buiten. Ze besloot om onderweg naar Sybilla even langs het postkantoor aan de Königsplatz te gaan om te vragen of er nog een brief voor haar binnengekomen was.

De jonge postbeambte had glad, vetting haar en een rode pukkel op zijn voorhoofd.

‘Ach, de knappe mamsell Rosen,’ zei hij met een suggestief glimlachje. ‘Deze brief uit Frankfurt ligt al twee dagen op u te wachten.’

De hoedenmaakster Elise Rosen uit de Marktgasse was geen onbekende in Kassel. Nog niet zo lang geleden was ze door de keurvorst op beschuldiging van hoererij uit de stad verbannen – onterecht, zoals later gebleken was. Maar de zaak zorgde nog altijd voor geroddel en menig Kasselaar dacht stiekem dat die knappe hoedenmaakster makkelijk te versieren was. Elise was zich ervan bewust dat ze voorzichtig moest zijn. Ze bedankte beleefd, legde de brief in haar mand en ging er weer vandoor.

De brief was van haar vader – ze zou hem bij Sybilla lezen, dat was makkelijker dan de brief thuis openen omdat haar moeder meteen weer met haar ogen zou rollen, zodra ze het handschrift zou herkennen. De verhouding tussen haar ouders was helaas nog altijd niet goed omdat haar moeder het Charles François de LaTour niet had kunnen vergeven dat hij haar destijds na een korte affaire zo schofte-

rig had laten zitten. Het was Elise geweest die haar verdwenen vader in Frankfurt opgespoord had en uiteindelijk, ondanks alles, van hem was gaan houden. En nu deed ze er alles aan om haar ouders zich weer met elkaar te laten verzoenen. Wat nog niet zo eenvoudig was, aangezien noch Charlotte Rosen, noch Charles François de LaTour geïnteresseerd leek in een toenadering.

Ze haastte zich naar het huis van de adellijke familie Von Schönhoff, waarin Sybilla samen met haar echtgenoot en ouders woonde. Hoe verlegen was ze destijds voor het eerst naar dit herenhuis gekomen, toen ze besteld was om de jonge Sybilla von Schönhoff te kleden voor een avondje uit! Tegenwoordig werd ze hier met open armen ontvangen, als graag geziene gast en schoonzus van de dochter des huizes omdat Sybilla getrouwd was met Elises halfbroer Johann Georg von Haynau. De bruiloft had vorig jaar zomer plaatsgevonden en sinds enkele maanden wist Sybilla dat ze in verwachting was.

‘Wees gegroet, beste mamsell Rosen!’ riep de witharige bediende Baptiste toen ze binnenkwam. ‘Mijn jonge bazin klaagde al dat u zo weinig op bezoek komt. U weet toch dat ze af en toe een beetje miselijk is en dan wel wat opvrolijking van haar beste vriendin kan gebruiken...’

Baptiste was al heel wat jaren in dienst van de Von Schönhoffs en had Sybilla zien opgroeien – hij was gek op zijn jonge bazin en voelde inmiddels dezelfde genegenheid voor Elise.

‘Het is nogal druk in het atelier,’ verontschuldigde Elise zich, terwijl Baptiste haar de trappen op naar de vertrekken van de familie leidde.

Bezorgd schudde Baptiste zijn hoofd. ‘Het is toch spijtig dat zo’n beminnelijke jonge vrouw als u haar levensonderhoud met handwerk moet verdienen,’ zei hij. ‘Maar ik weet zeker dat u op een dag door middel van een adellijk huwelijk het leven zult kunnen leiden dat bij u past.’

Elise wist dat hij het goed met haar meende. Zelf was ze uitermate tevreden met het beroep van hoedenmaakster en voelde ze geen enkele behoefte om als adellijke dame in afhankelijkheid en een conventioneel keurslijf te leven.

Sybilla zat zoals meestal in de kamer met de vele boekenkasten, waarin ooit haar overleden broer gewoond had. In de stoel was een

zacht kussen gelegd omdat ze de afgelopen weken gekweld werd door rugpijn. Elise vond haar vriendin er erg bleek en bijna nog dunner uitzien dan eerst, wat ook geen wonder was omdat Sybilla tijdens de eerste maanden van haar zwangerschap amper iets had kunnen eten.

‘Elise!’ riep ze en ze strekte haar beide armen naar haar uit. ‘Wat heb ik je gemist, lieve vriendin. Ik wilde Baptiste vandaag al naar het atelier sturen om je te vragen om langs te komen! Maar kom zitten en vertel...’

Dat liet Elise zich geen twee keer zeggen en vrolijk kletste ze erop los, waarbij ze haar best deed om alles zo onschuldig en opgewekt mogelijk te laten lijken omdat Sybilla nog wel eens neigde naar melancholie. Het gezicht van haar vriendin klaarde zowaar wat op en ten slotte was er zelfs iets van een rode bloes op haar wangen te herkennen.

‘Een kat zou zeker een goede oplossing zijn voor die brutale muisjes in jullie voorraadkamer,’ zei ze glimlachend. ‘Wat jammer dat je moeder niet van katten houdt. Johann Georg is gek op alle dieren, hij denkt erover om twee jachthonden aan te schaffen, een plan dat mijn vader steunt...’

Elise vernam dat Johann Georg sinds kort regelmatig met twee vrienden op jacht ging. Dat beviel haar niets. Als luitenant in het *Garde du Corps* van de keurprins moest Johann Georg veel werken; als hij in zijn weinige vrije tijd op jacht ging, wanneer bekommerde hij zich dan om zijn jonge echtgenote?

Maar Sybilla liet nergens merken dat ze zich verwaarloosd voelde, zei juist hoe blij ze was dat haar echtgenoot een nieuwe hobby ontdekt had.

‘Het doet hem goed, Elise,’ zei ze. ‘Vooral omdat ik op het moment weinig deel kan nemen aan zijn leven en ook niet bepaald opgewekt gezelschap ben. Ik had me zo’n zwangerschap lang niet zo vermoeiend voorgesteld.’

Ze bracht haar tijd vooral door met lezen, zoals ze dat altijd al graag gedaan had. Soms probeerde ze kleine handwerkjes, die echter zo slecht gelukt waren dat ze ze Elise niet eens wilde laten zien. Haar moeder waakte streng over haar, bepaalde wat ze at en wanneer ze moest rusten en begeleidde haar op zondagen naar de kerk.

‘Nu het bijna lente is, zou je wat meer naar buiten moeten gaan,’ vond Elise. ‘Johann Georg kan met je naar de Karlsaue rijden of naar Wilhelmshöhe. Een wandelingetje in de natuur zal je goeddoen.’

‘Als zijn dienst dat toelaat – wie weet.’

Elise nam zich voor om haar halfbroer erop aan te spreken. Sybilla was veel te onbaatzuchtig en dacht alleen maar aan het welzijn van haar geliefde echtgenoot. Terwijl juist zij nu zijn genegenheid en steun nodig had.

‘Zodra het iets warmer wordt, maken wij samen op zondag na de kerk een wandeling door de stad,’ stelde ze voor. ‘Langs de Fulda is het prachtig in het voorjaar.’

Ze zag aan haar vriendin dat dit voorstel haar wel aansprak. Maar meteen sloeg Sybilla haar ogen weer neer en fluisterde: ‘Ik vrees dat mijn moeder het niet goed zal vinden. Zij is van mening dat een zwangere zich zo min mogelijk in het openbaar moet laten zien.’

‘Ik zeg het niet voor het eerst, Sybilla: jouw moeder is minstens zo moeilijk als de mijne,’ antwoordde Elise geërgerd. ‘En dat wil wat zeggen!’

Nu moest Sybilla lachen. Het deed de eenzame adellijke dame goed om dergelijke dingen met haar vriendin te bespreken. Sybilla’s ouders leefden teruggetrokken omdat overste Von Schönhoff met zijn gezondheid sukkelde, en ook haar huwelijk met Johann Georg von Haynau had geen nieuwe vriendschappen met zich meegebracht.

‘Laat het maar aan mij over,’ zei Elise vastbesloten. ‘Ik zal wel met je vader praten – hij zal het vast goedvinden.’

‘O, dat is een goed plan!’ zei Sybilla verheugd. ‘Dat zou kunnen werken.’

Overste Von Schönhoff was een zonderlinge man die zijn gasten nog wel eens onbeschoft kon behandelen. Maar de knappe hoedenmaakster Elise had meteen vanaf het begin zijn hart weten te veroveren, vooral omdat ze bewezen had een oprechte en trouwe vriendin van zijn dochter te zijn.

‘Als je het goedvindt, zou ik hier graag even een brief willen openen,’ veranderde Elise van onderwerp. ‘Van mijn vader in Frankfurt.’

Sybilla begreep het meteen. ‘Maar natuurlijk, Elise. Zal ik weggaan, zodat je hem ongestoord kunt lezen?’

‘Welnee! Je weet dat ik geen geheimen voor je heb, lieve Sybilla.’

Terwijl Elise de brief tevoorschijn haalde en het zegel verbrak, wendde Sybilla zich weer tot haar boek en wachtte geduldig af om haar vriendin later met raad en geruststellende woorden bij te kunnen staan.

Mijn lieve, stijfkoppige en ontrouwe dochter,

Ook deze brief moet ik helaas beginnen met een vaderlijke vermaning, wat me extra zwaar valt omdat het niet voor het eerst is dat ik je tot de orde roep. Al maanden wacht ik nu op je beloofde bezoek aan Frankfurt, meerdere keren heb ik je ernaar gevraagd, maar elke keer scheid je me af met een doorzichtig smoesje. Het vele werk, de strenge winter, de dure reis, je zwangere vriendin – de lijst houdt niet op! Maar omdat ik jou, mijn kind, zo in mijn oude hart gesloten heb, probeer ik het met deze brief opnieuw: stap in die postkoets naar Frankfurt, het huis van mijn vriend Christian Daniel van Leuwen staat voor je open en ook zijn vrouw Annette laat weten dat ze niet kan wachten om je weer te zien.

Niet te geloven, dacht Elise, terwijl ze even stopte met lezen. Heb ik hem niet telkens geschreven dat ik hier in Kassel op zijn bezoek wacht? En is hij in zijn brieven ook maar één keer op mijn wens ingegaan? Nee! O, ik weet heel goed waarom hij niet naar Kassel wil komen: omdat hij mijn moeder niet onder ogen durft te komen.

Ze las verder.

Juist de afgelopen paar dagen zou je in Frankfurt allerlei opwindende en leerzame dingen hebben kunnen meemaken. We hadden een uiterst interessante jonge gast, een student uit Göttingen die hier op het landgoed van mijn vriend Christian Daniel een natuurkundig experiment uitgevoerd heeft, waarbij wij, Daniel en ondergetekende, hem geholpen hebben.

Een student uit Göttingen? Hoe kende papa die? O, daar stond het al:

Hans Christian Thiedemann is de zoon van een oude vriend, bij wie ik in Göttingen logeerde toen ik onze Rieke in januari naar een oogoperatie bij de beroemde dokter Langenbeck begeleid heb...

Dus hij was in Göttingen geweest. Elise ergerde zich. Dan had hij net zo goed in Kassel kunnen overnachten. Maar dat dienstmeisje Rieke nu eindelijk geopereerd was, was goed nieuws. Helaas schreef hij niet of de operatie succesvol verlopen was. In plaats daarvan beschreef hij uitgebreid hoe ze in het park bij het landhuis met zijn drieën lange koperdraden tussen de gebouwen en naar het paviljoen gespannen hadden en er met behulp van een magneetstaaf en een bewegende koperspoel stroom doorheen geleid hadden die uiteindelijk bij het andere uiteinde van de draad uitgekomen was. Wat een kinderachtige onzin! Twee volwassen mannen op leeftijd en een student die overdaken en in bomen klauterden om een snoer vast te maken. Christian Daniels echtgenote Annette moest wel gedacht hebben dat ze hun verstand verloren hadden.

Dit experiment had de jonge Thiedemann afgekeken van zijn professor, doctor Gauss, die deze zelfde proef in Göttingen met verbazingwekkend succes uitgevoerd en wetenschappelijk beschreven heeft. Thiedemann is van mening dat het mogelijk is om op deze manier berichten te versturen over een grotere afstand, met behulp van een alfabet van korte en langere stroomstoten.

Het idee alleen al! dacht Elise. Zolang ze geen draad van Frankfurt naar Kassel konden spannen, leek die hele zaak haar maar een hersenspinsel.

Ondertussen had ik nog genoeg tijd over voor het optekenen van mijn levensverhaal, waarmee ik nu bijna klaar ben. Thiedemann, die verder van plan is om een uitgeverij te beginnen, toonde zich zeer geïnteresseerd in mijn werk en vroeg me om het hem te laten

*publiceren. Een aanbod dat ik, om verschillende redenen die ik hier niet wil noemen, moest afslaan.
Omdat ik van plan ben de jongeman tijdens zijn terugreis naar Göttingen te begeleiden om zelf ook wat boeken te kunnen kopen, zou het mogelijk zijn dat ik je in Kassel bezoek. Dit echter alleen onder voorwaarde dat mijn tijd dat toelaat.
Ondertussen verblijf ik met grote genegenheid en affectie*

*Je liefhebbende vader,
Charles François de LaTour*

Die laatste alinea moest Elise twee keer lezen omdat ze het amper kon geloven.

‘Hij komt naar Kassel!’ riep ze zo hard dat Sybilla geschrokken haar boek liet zakken.

‘Wat geweldig!’ zei ze blij. ‘Dat is toch wat je altijd gewild hebt, nietwaar?’

‘Ja! Ik dacht al dat het nooit zou gaan gebeuren omdat hij mijn moeder niet onder ogen durft te komen.’

‘Weet je, Elise,’ zei Sybilla, en ze aarzelde even voordat ze verder sprak. ‘Het is ook mogelijk dat je vader andere redenen heeft om ons mooie Kassel te vermijden. Redenen die met het verleden te maken hebben, maar niets met je moeder.’

Verbluft keek Elise haar aan. Daaraan had ze nog niet gedacht. Kassel was destijds de hoofdstad van het koninkrijk Westfalen geweest, dat de Franse keizer Napoleon tijdens de herstructurering van de door hem veroverde landen opgericht had. Zeven jaar lang had de jongste broer van Napoleon, Jérôme, over Kassel geheerst; daarna was het oorlogsgeluk van de grote Franse keizer gekeerd en was Kassel, als gevolg van de onderhandelingen tijdens het Congres van Wenen, weer de residentie van het keurvorstendom Hessen-Kassel geworden. Tijdens de zevenjarige heerschappij van de jonge koning Jérôme was het er aan het hof nogal roerig aan toegegaan en Elises vader had, als gunsteling van de koning, een inkijkje in de intriges van de hovelingen gehad. Wat hem uiteindelijk noodlottig geworden was omdat hij vanwege zo’n intrige midden in de nacht Kassel had moeten ontvluchten.

‘Maar dat is meer dan twintig jaar geleden,’ zei ze onzeker. ‘En bovendien speelde het zich aan het hof van de Franse koning af, die Kassel al in 1813 moest verlaten.’

‘Toch bevinden zich onder ons nog altijd verschillende Kasselaren die die tijd meegemaakt hebben,’ zei Sybilla.

‘Ach, onzin,’ riep Elise uit. ‘Wat er destijds ook gebeurd is – het is voorbij, verleden tijd, vergeten!’

‘Je zult wel gelijk hebben, Elise,’ zei Sybilla met een schuld bewust glimlachje. ‘Ik ben nu eenmaal een Cassandra die overal altijd gevaar en onheil ziet. Vaak volledig ongegrond.’

2

Elise had besloten haar moeder van het aanstaande bezoek op de hoogte te brengen. Het was beter als Charlotte voorbereid was, omdat het anders zomaar kon gebeuren dat ze flauw zou vallen als Charles François de LaTour plotseling in het atelier zou staan en haar met ‘Bonjour, madame’ zou begroeten. En dus klopte ze ’s ochtends vroeg, nog voordat haar moeder opgestaan was, op haar slaapkamerdeur.

‘Bent u al wakker, moeder? Ik zou u graag even willen spreken...’

Het lukte Charlotte wonderwel om haar schrik over het nieuws te verbergen. Zittend in haar bed keek ze haar dochter onbewogen aan, slikte twee keer en zei toen: ‘Nou ja – als het niet anders kan. Je kunt natuurlijk ook in het huis van je vriendin Sybilla von Haynau met hem afspreken.’

Dat was geen goed voorstel en dat wist haar moeder ook.

‘Ik denk niet dat hij daarnaartoe wil, moeder. U weet toch dat haar echtgenoot Johann Georg niets met zijn biologische vader te maken wil hebben.’

‘En terecht!’ zei Charlotte bits.

‘Vind ik niet. Het is tenslotte zijn vader, zijn eigen vlees en bloed.’

Charlotte lachte gemaakt. ‘Als ik het goed begrepen heb, heeft De LaTour zijn vaderschap destijds voor een aanzienlijk bedrag verkocht. Of niet soms?’

‘Dat was alleen vanwege Johann Georgs moeder, zodat een geluk-

kig huwelijk met Ernst Theodor von Haynau nog mogelijk was voor haar.’

Charlotte maakte een minachtend handgebaar. ‘Hoe dan ook – jouw vader heeft een wild leven achter zich en nu hij oud is, zal hij met de gevolgen moeten leven. Maar ik wil hem hier niet in huis!’

Daar had Elise al rekening mee gehouden. Maar ze was vastbesloten om in dit geval haar zin door te drijven.

‘U woont hier niet alleen, moeder. En bovendien is het niet uw huis, maar dat van grootmoeder.’

Dat was een goed argument, want grootmoeder Anna had al vaker Elises kant gekozen.

‘Waarom ben je toch zo onverzoenlijk?’ had ze Charlotte onlangs nog gevraagd. ‘Hij heeft tenslotte veel voor Elise gedaan, dat kun je niet ontkennen. En nu ik toch bezig ben met je de waarheid zeggen: zelf was je destijds ook niet helemaal vrij van blaam. Heb je naar mijn waarschuwingen geluisterd? Nee, je moest je zo nodig met die knappe “Chevalier du Croix Blanc” inlaten, en meteen...’

Op dat moment had haar moeder woedend met haar hand op tafel geslagen, waarna haar grootmoeder verstomd was.

‘Goed, ik wil geen oude koeien uit de sloot halen,’ had ze gemurmeld.

Elise kon zich dit gesprek nog goed herinneren en daarom wist ze ook dat haar moeders verbod weinig kans van slagen had.

‘Ik heb nu geen tijd voor dit soort futiliteiten,’ zei Charlotte, omdat ze inzag dat ze zo niet verder kwam. Snel wierp ze de deken van zich af en stond op, frunnikte aan de banden van haar nachtbonnet en pakte een schoon hemd en lange kousen uit de kast.

‘Schiet op,’ riep ze haar dochter toe. ‘Na het ontbijt heb ik een mededeling voor jullie.’

Tevreden liep Elise terug naar haar kamer, ooit de pronkkamer van haar moeder en sinds twee jaar haar domein. Haar moeder zou er nu over gaan nadenken en hopelijk haar starre houding laten varen. Ze snapte heus wel dat ze moeilijk kon verwachten dat die twee alles al bij hun eerste ontmoeting zouden uitspreken en zich zouden verzoenen. Maar een beleefd ‘goedemorgen’ moest toch mogelijk zijn!

Beneden in de warme keuken zaten Babette en Therese al aan tafel;

ook Moritz was er, zoals elke ochtend, en grootmoeder Anna schonk koffie in de kopjes. Het brood was vers en rook heerlijk – Moritz was voor de verandering eens vroeg opgestaan en had ingekocht bij bakker Wirt.

‘Goedemorgen, Liesje,’ begroette haar pleegbroer haar opgewekt. ‘Je ziet een beetje pips – heb je weer de halve nacht zitten lezen?’

Elises liefde voor mooie literatuur was algemeen bekend en Moritz, die nog nooit in zijn leven een boek ter hand genomen had, plaagde haar er graag mee. Maar omdat op dat moment Charlotte met een gezicht op onweer de keuken binnen kwam, hield Elise wijselijk haar mond.

Charlotte wenste iedereen kortaf een goedemorgen, ging toen op haar plek zitten en nam een grote slok koffie. Het verse brood en Moritz’ triomfantelijke blik negeerde ze.

‘Zo gaat het niet langer,’ zei ze, zette haar kopje neer en keek eerst Therese en toen Moritz dreigend aan. ‘Het werk in het atelier blijft liggen en de klanten beklagen zich, Therese. Ik wil dat je beslist of je bij Moritz of bij mij wilt werken.’

Van schrik liet Therese haar boterham uit haar handen vallen. In plaats van antwoord te geven, begon ze wanhopig te snikken en trok haar schort omhoog om haar tranen weg te vegen.

‘Wat is er vandaag met je aan de hand, Charlotte?’ vroeg grootmoeder verbaasd.

‘Bemoeit u zich er niet mee, moeder,’ antwoordde Charlotte bits en ze wendde zich tot Moritz die het gebeuren met een bedrukt gezicht volgde. ‘En wat jou betreft,’ vervolgde ze haar aanklacht. ‘Jij hebt een winkel geopend, helpt klanten en verdient geld. Desalniettemin dwing je je arme moeder om haar werk te verwaarlozen, zodat ze jou gratis diensten kan verlenen. En dan zit je ook nog eens drie keer per dag hier aan tafel op onze kosten te eten...’

‘Dat is niet waar!’ verdedigde Moritz zich. ‘Ik heb het brood voor het ontbijt gekocht!’

‘Voor het eerst in weken,’ zei Charlotte onaangedaan. ‘En voor de kamer, waarin je boven slaapt, heb je tot nu toe ook nog nooit een rooie cent betaald!’

Elise worstelde met haar slechte geweten. Ze wist zeker dat haar

moeder die twee zo streng aanpakte omdat ze kwaad was over hun eerdere gesprek in de slaapkamer.

‘Moritz’ winkel is nog maar een paar weken open,’ zei ze voorzichtig. ‘Alle begin is moeilijk, moeder. In de toekomst zal hij zeker een klein bedrag voor zijn kamer kunnen betalen, en wat het eten betreft...’

‘Dat wilde ik net zeggen,’ viel Moritz haar in de rede. ‘Mijn winkel loopt inmiddels uitstekend en nu het bijna voorjaar is, heb ik ook geen hout meer nodig...’

‘Hout?’ onderbrak Charlotte hem en ze keek Babette scherp aan, die snel de andere kant op keek. ‘Ik dacht dat je zelf hout gekocht had, Moritz!’

‘Natuurlijk...’ zei Moritz verlegen. ‘Maar die ellendige kachel in mijn winkel vreet hout en omdat ik u ken als een vrijgeveige en christelijk gezinde vrouw...’

‘... heb je je maar van onze houtstapel bediend,’ beëindigde grootmoeder Anna zijn zin. ‘Ik had het kunnen weten, zo snel kon het hout toch niet verdwijnen.’

‘Hij was het niet!’ snikte Therese. ‘Ik heb af en toe een paar blokken onder mijn schort meegenomen. Omdat mijn Moritz toch niet ziek mag worden, als hij de godganse dag in die winkel staat.’

‘Klaar nu!’ riep Charlotte, en ze sloeg zo hard met haar hand op tafel dat de koffiekopjes rammelden. ‘We hebben geen tijd om er lang over te praten, het atelier moet open en het naaiwerk gaat niet vanzelf. Dus luister naar wat ik besloten heb.’

Ze vertelde Therese dat ze haar loon zou verlagen, maar haar niet kwijt wilde en dus toe zou staan dat ze ook een paar uur per dag voor Moritz zou werken. Die op zijn beurt twee albus per week voor zijn kamer en drie maaltijden per dag zou moeten gaan betalen.

‘Dat is te veel,’ protesteerde Moritz bedenkelijk. ‘Dan zet ik liever elke week een fles goede wijn op jullie tafel.’

‘Goed. Eén albus dan. Maar alleen als het fatsoenlijke wijn is, waar we geen hoofdpijn van krijgen.’

‘Ik verkoop alleen maar wijn van uitstekende kwaliteit!’ pochte Moritz, die nu akkoord ging met de voorwaarden. Ook Therese leek behoorlijk opgelucht; ze vond het alleen jammer van het geld, dat ze